

УДК 398.4(477.87)(0.032)

Василь КОРОЛЬ

РУКОПИСНИЙ ЗБІРНИК ЗАМОВЛЯНЬ ІЗ СЕЛА ЛУГ РАХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Подається рукописний збірник народних замовлянь із с. Луг, Рахівського району Закарпатської області. Робиться спроба класифікації замовлянь за об'єктами застосування. Особливо звернуто увагу на способи передачі сакрального знання та образ непростого — знаючого «баїльника».

Ключові слова: замовляння, світогляд, магія, обряд.

© В. КОРОЛЬ, 2017

Проводячи етнографічне обстеження в Рахівсько-Лугу районі, ми виявили два рукописи із замовляннями в селах Водиця та Луг. У цьому дослідженні ми будемо розглядати рукопис із с. Луг. Мета — ввести в науковий обіг рукописний збірник із замовляннями, записаний Дутчук Оленою Михайлівною від своєї матері Мойсюк Ярини Михайлівни (іл. 2) в 1999—2000 роках [1]. Олена Михайлівна пригадує: «Мама хворіла на діабет і в останні три роки вже нічого не бачила, то ми вже знали, що мама скоро помре і тоді я рішила записати від мами баї. Так вечором я приходила з роботи, а робила я вчителькою в школі, і мама диктувала мені замовляння і пояснювала їх, а я записувала на листочках, а далі вже записала все в зошит. Маму баяти навчила моя бабка Полянчук Анна, вона була із 1860 року, померла в 1914, а її навчила моя прабабка Анна, — була із 1843 року, коли померла — не знаю»¹.

Ряд опитаних нами респондентів у селі Луг вказували на родичів Дутчук О.М. як таких, що вміли баяти. «Дідо Дутчук Олени Михайлівни пчолярив та знав одганяти хмари, оби пчоли роїлися»². «Мама Дутчачки Олени Михалівної знала баяти від потенини, та ходили до неї люди, то треба було з собою брати чеснок»³. «Мама Олени Михайлівної Дутчучки вчила мене баяти, я юї кандлик дала, у Латвії м го купила, я там на заробітки ходила. То боло так: я ішла доїти корову, а вона хотіла од мене купити тот кандлик, та кажу, я вам так дам, та навчіть мене баяти, бо в мене малі діти. Та просилам її, аби мене навчила. Ходила м до неї, коли баяла, та так я слухала баї, на голося вчила, а далі дома записувала, що запам'ятала, і вчила напам'ять. То баї так не вчать, як віри, же сядеш та ся вчиш напам'ять, то якби підслуховуєш, бо інакше забереши силу в того, хто тебе вчить, або ще на Святий вечір можна вчитися, але там динь малий і роботи много»⁴.

Збірник замовлянь (іл. 1) — це стандартний зошит в лінійку на 96 аркушів. Рукопис складається із дев'яти замовлянь, які можна класифікувати за об'єктами застосування на: лікувальні — п'ять, соціально-

¹ Записав Король В.В. 03.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Дутчук Олени Михайлівни 1940 р. н.

² Записав Король В.В. 30.06.16 р. в с. Луг Рахівського району від Росуцан Анни Василівни 1950 р. н.

³ Записав Король В.В. 10.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Молдавчук Дмитро Іванович 1942 р. н.

⁴ Записав Король В. В. 10.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Бернар Ярина Василівна 1943 р. н.

побутові — два, господарські — одне, метеорологічні — одне замовляння. Запис зроблено красивим почерком, перші чотири аркуші пронумеровані.

Зміст рукопису:

- ст. 1—5 «Баяти корові на солі» (або на дев'ятки);
- ст. 5—8 «Баяти від потенини»;
- ст. 8—11 «Баяти на митіль»;
- ст. 11 «Тучі відвертати» (на Святий Вечір);
- ст. 12 «Заговор — Зупинити кров» (два замовляння);
- ст. 12—13 «Заговор від п'янства»;
- ст. 13—14 «Сунці відсилати» (Болячки дитини в череві);
- ст. 14—19 пусті;
- ст. 19—20 замовляння без назви (на щасливу дівочу долю. — К. В.).

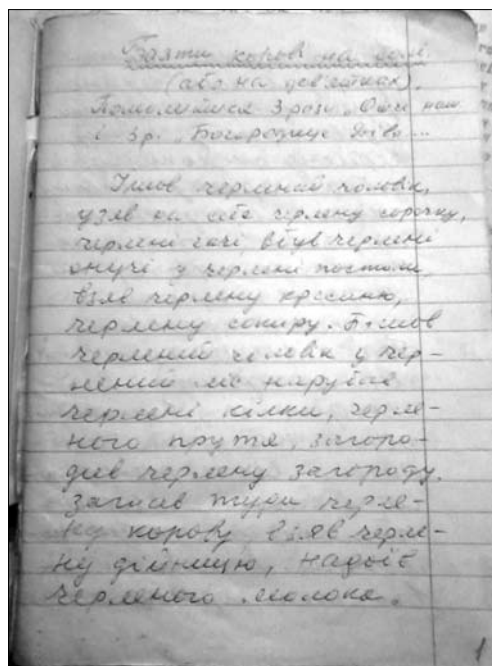
Далі ми подаємо замовляння мовою оригіналу, зберігаючи пунктуацію, в кінці кожного замовляння вміщені коментарі, записані нами від Дутчук Олени Михайлівни, — їх виділяємо курсивом.

БАЯТИ КОРОВІ НА СОЛІ (АБО НА ДЕВ'ЯТКАХ)

Помолитися три рази «Отче наш» і три рази «Богородице Діво».

Ішов черлений чоловік, взяв на себе черлену сорочку, черлені гачі, вбув черлені онучі у черлені постолі, взяв черлену кресаню, черлену сокиру. Пішов черлений чоловік у черлений ліс, нарубав черлені кілки, червленого пруття, загородив черлену загороду. Загнав туди черлену корову, взяв черлену дійницю, надоїв червленого молока. Тото черлене молоко процідив через черлене цідило у черлені горшки. Взяв черлену ложку, черлену сколотілку, зобрав черлену сметану, сколотив черлене масло. Поніс тото черлене масло через черлене море, на черлений ярмарок продавати. Та ніхто не хотів тото масло купувати. Всі люди, всі дівки, жони, діти на уроки розібрали. Море розходилося і тоти люди потопило, масло сполокало. А тот чоловік тот ярмарок п'ятов запіхав, ногами затоптав.

Вернувся чоловік дома вбув жовті постолі, жовті онучі, взяв жовті гачі, жовту сорочку, жовту кресаню, взяв жовту дійницю. Пішов горі жовтими ріками, жовтими потоками молоко шукаючи, манну збираючи з водички, з травички, з росички, куди погубила сися раба Божа (кличка корови) на водах, на переходах. Збирав, нігтями здирав, бородою змітав,

Іл. 1. Перша сторінка рукописного збірника із замовляннями Дутчук Олени Михайлівни. (Фото з архіву автора)

пригорщами метав моїй рабі Божій (кличка корови) много молока, товсту сметану.

Ішли рови з перерови, за ними йшли корови, ричучи, звурочачи, свою манну, молоко кличучи, куди погубили на водах, на переходах, на стійлах, на спаню, на доїню; рикали, кликали у свої сугасти, у свої кісточки, у свої молочні жили, много молока, товсту сметану, жовте масло. Чи є за першим порогом, чи за першим хутарем, чи за дев'ятим порогом, чи за дев'ятим хутором. Чи є в сивих коров, чи в чорних, чи в білих, чи в рябих на вертаєся до раби Божої (кличка корови) і молоко і манна.

Помолитися «Отче наш, Богородице Діво станьте на помочи моїй рабі Божій (кличка корови). Баяти дев'ять разів протягом дев'яти днів один раз в день, нового місяця, на третій день починати. Читати на сіль, бажано сячену сіль, і давати корові у пійло. Стане погано тій, хто забрав і приїде, та буде просити щось позичити, але давати нічого з двора не можна»⁵.

БАЯТИ ВІД ПОТЕНИНИ

Помолитися 3 рази «Отче наш», 3 рази «Богородице Діво».

Ішов (ішла) раб (раба) Божа (ім'я) кричачи, пишачи, волосічко із себе мичучи, то почула Пресвята

⁵ Записав Король В.В. 03.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Дутчук Олени Михайлівни 1940 р. н.

Іл. 2. Мойсюк Ярина Михайлівна. 30-ті рр. ХХ ст.

Діва, мамка Христова. Що ти раб Божий (ім'я) кричиш, пищиш, волосічко із себе мичиш? Як би я не кричав, не пищав, волосічко із себе не микав ішов вельможний пан лісами, ліса ломав, ішов бердами — берда лупав, ішов полями — траву в'ялив тай мені рабу Божому (ім'я) серце в'ялив, міць відбирав, стріли пускав, чорну кров випивав.

Мовчи раба Божа (ім'я) не кричи, не пищи, волосічко із себе не мич. Візьмемо вельможного пана на золоту колісницю, повеземо його на Бецьку гору, будемо там йому серце витягати, на рожки класти, мосяжними ножами будемо жало притинати, долу Бецьков горов будемо спускати, червонов рутков витирати і так його будемо заклинати: як немає моці у вечері зоряти, каміня рости, папороть цвисти, так аби не мав моці силу відбирати, стріли пускати, чорну кров проливати, серце в'ялити чи є гробовий, чи є межовий, чи є лісовий, чи є водяний закликаємо його дев'ятьма службами, дев'ятьма евангеліями, аби не мав моці до раба (раби) (ім'я) Божої. Аж є лісовий, най іде лісами хитати, ліса потинати, аж є межовий, най іде по межах глину пересипати, каміння перекладати; аж є гробовий, най іде мертвих збужати і потинати, аж є водяний, най іде за червоне море піском пересипати, водов переливати, каміння перевертати, най щезає, най пропадає, най

сему рабу Божому (ім'я) спокій дає. Від сеї днини, сеї години, сеї мінати.

Людині, яку потяло, стає погано, рвота, температура, велика слабість, ні з того ні з сього, з доброго дива... Баяти треба на чеснок, який приносить хворий і кладе під стіл, баїля бере той чеснок, коле його ножем і говорить примовку. Потім мастить ним (часником. — К. В.) хворого на чолі, грудях, зап'ястях, кладе хрести. Потенина є «гробова» — то від непевного, або з цвинтаря, «потова» — то з межі, де ругалися на межах, «лісова» — то в лісі є, що дерево людину вбило, то на то його місто кидають гілки, мама казала, що так їх погрібають, так роблять, щоби не потяло, є і «водяна» — то від тих, хто потонув у воді. При промовлянні баїля відчує, чи це межова, чи водяна, чи яка, бо на тому слові по тілу пробіжить дрож. Так же замість вельможного пана читають вельможна пані, і вельможна дитина, це три рази треба підбирати ключ, щоб зрозуміти, яка то сутність. Треба жити чесним подружнім життям, бо то (потин. — К. В.) може вернутися на бавлю⁶.

БАЯТИ НА МИТІЛЬ

Помолитися 3 рази «Отче наш», «Богородице Діво» та «Під твою милість»

07.07 (на Івандень), до сходу сонця, набрати 9 видів квітів, поставити у посудину, вкинути монети, помастити медом, цукром і залити кип'ятком. (Напис на полі. — К. В.)

Йшла раба Божа (ім'я) кричачи, пищачи, волосячко із себе мечучи. Ніхто не чув, лише Пресвята Діва вчула: Що ти раба Божа (ім'я) кричиш, пищиш, волосячко на собі мичиш. Як би я не кричала, не пищала, волосічко на собі не рвала, чую над собою, велику ревність, велику ненависть: нафекану, напекану, наплювану, вбрєдену, наслану, підсипану, застарену, незгадану, жіночу, чоловічу, легінську, псячу, котячу, мишачу, потячу, курячу.

Тихо, мовчи раба Божа (ім'я), не кричи, не пищи, волосячко із себе не мич. Я тебе умию, твоє личко прикрашу. Взяла мамка Христова (ім'я) за праву ручку, Іван Креститель за ліву ручку. Повели її на Йордан ріку, обмили, обчистили від зверх голови до

⁶ Записав Король В.В. 03.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Дутчук Олени Михайлівни 1940 р. н.

підшови, від підшови до зверх голови, аби така чиста, як свята Пречиста, аби така чиста (ім'я) як срібло в воді, золото в храмі, пшениця на престолі.

Взяла її за ліву ручку Пресвята Діва, повела її на Йордан ріку, на золоту гору. На золотій горі все її вбрання лихе розібрали. Дали їй у личко сонечко, у очки ясні зірочки, у роток солодкий медок, у губку золоту трубку, межи плечики місячик, у станочок образочок.

Куди закрутилася станочком, як прекрасним образочком, куди плечима ся обернула, як місячиком засвітила, куди личком, як сонечком, куди очками подивилася, як ясними зірочками засвітила, як заговорила, як медком помастила. Хто за неї чує, той її посилає, а хто її стрітить, той поцілує. Дали їй золоту сорочку, золоту сукню, золотий перстень на ручку подали, золотий віночок на головку поклали (золоту хусточку завили) (для жінки. — К. В.) золоті топанки на ноги вбули, в золоті ризи її загорнули, в золоту трумбетку затрубили, розгірили, розславили: хто красний, ця раба Божа (ім'я) найкрасна, найславна, над усі панці, над усі легінці, над усі дівчата, над усі жіночки. Які красні, які славні верхи над верхами, краси над красами, квіти над квітами, а раба Божа (ім'я) найкрасна, май славна над усіма молодницями і дівками. Хто її побачить, той її розславає, хто її стрітить, той поцілує.

Мити лице тим узваром в посудині, з якої не їдять, вилити на добре розквітлі квіти. Беруть дев'ять різних розквітлених квітів, обов'язково має бути любисток та іван-зілля. Їх кладуть в черепляний горщик, який не використовують для їди, туди кладуть води свяченої, меду, цукру, горілки, монети, заливають кип'ятком і воно має настоятися. Відливають у посудину з якої не їдять, з стіни можна взяти тарілку, миють лице тим узваром, витираються рушником, яким ще ніхто не витирався. Те, що залишилося, виливають на розквітлі квіти, а тарілку на зірочок. Примовку говорять перед тим як запарити кип'ятком⁷.

ТУЧІ ВІДВЕРТАТИ (НА СВЯТИЙ ВЕЧІР)

Після молитви, доки не вечеряли, а вся вечеря уже на столі, взяти із кожної вечері (страви. — К. В.)

⁷ Записав Король В.В. 03.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Дутчук Олени Михайлівни 1940 р. н.

трохи на тарілочку і винести на двір, говорити: «Кришталю новий, витязю молодий, прийди до нас на нашу тайну вечерю вечеряти. Як не маєш моці прийти тепер до нас на нашу тайну вечерю вечеряти, так абись не мав моці у літі із тучами іти, наше сіно, отаву мочити, урожай толочити. На чотири части світу буду тя розривати, розсилати. Туди маєш іти, куди люди недохожують, куди птиці не долітають, кури недопівать, куди тя буду розсилати, туди маєш йти».

Той, хто говорить, має бути вінчаний. Літом, коли заgrimить, знімає хустку або кресаню, бажано, коли лиш перший грім, і говорить: «Витязю кришталю, я тебе запрошувала на Тайну Вечерю. Як не мав моці прийти до нас на нашу Тайну Вечерю, так абись не мав моці наше сіно отаву мочити. Розсилаю тя, розганяю тя, іди туди, куди люди просять» — три рази⁸.

ЗАГОВОР — ЗУПИНИТИ КРОВ

Прочитати 1 раз «Отче наш», зажати рукою (пальцями) рану і говорити:

1) На острові Буяні, на морі — океані, сидить дівка на камені, зашиває кров'яні рани від острого меча, від острого ножа. Лети ворон, не каркни, а ти кров не капни Амінь (9 раз підряд);

2) На морі — океані, на острові Буяні, лежить біл-камінь. Під ним три дівки шили вишивали різними шовками. Шовку не стало, кров перестала (Подути). Амінь.

ЗАГОВОР ВІД П'ЯНСТВА

Зробити вінок із гілок дерев для жінки (з дерев жіночого роду), для чоловіків (з дерев чоловічого роду):

1) береза, тополя, вільха, сосна, яблуня, груша, слива, осина, абрикоса (9 шт.);

2) горіх, дуб, ясін, явір, клен, граб.

Обмести тим віником всі вугли в хаті і говорити (на чол. віник).

Як то правда, що вам сонцю більше не радуватися, як росою листя своє більше не умивати, так і то правда, що вам в землі сирій гнити і рабу Божому (ім'я) більше вино — зелене не пити. Амінь, Амінь, Амінь.

⁸ Записав Король В.В. 03.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Дутчук Олени Михайлівни 1940 р. н.

(Так і на жін. (жіночий. — К. В.) віник. Викинути віник на гній, на грязь).

СУНЦІ ВІДСИЛАТИ (БОЛЯЧКИ ДИТИНИ В ЧЕРЕВІ)

Раб Божий (ім'я) не кричи ми сунці від їди, від голоду, від холоду, сунці зелені, сунці червоні, сунці жовті відсилаємо за море, піском пересипати, водов переливати і рабі Божому (ім'я) спокій давайте.

Взяти дрібну монету, лівою рукою крутити в ліво (навідлік) проти годинникової стрілки. Потім цю монету викинути на дорогу.

ЗАМОВЛЯННЯ БЕЗ НАЗВИ, НА ЩАСЛИВУ ДІВОЧУ ДОЛЮ. — К. В.

Добрий ранок Йордан — водичко, дай Боже здоров'я красна дівочко (ім'я) (красна молодичко ім'я).

Водичко — Йорданчикко, пресвятоє лоно прощу тебе, будь мені на допоміж: я чую на собі ревність, ненависть жіночу, дівочу, чоловічу, легінську. Наслану, нафекану, напекану, наметану, вбредену — обмий мене, обчисти мене от голови до підшви, від підшви до голови, аби я була чиста, як свята Пречиста.

Як обмиваєш луки, береги, жовте коріння, біле каміння, зелені трави — обмий з мене раби Божої (ім'я) чорні мурави, аби я була славна як срібло у воді, як золото в храмі, як пшеничка на престолі, у всьому світі, в усьому дворіві, своєму суженому. Хто за мене вчує, той мене прославить, хто мене зустрине — той поцілує.

На Івандень на зорі, ідуть на ріку, треба стати у воду, говорять примовку і миються⁹.

Подібні рукописні збірники замовлянь, апокрифічних молитов на території краю не рідкість, але на жаль вони дуже слабо досліджені. Окрім публікації О. Петрова [3] надрукованої в кінці XIX ст., за понад сотню років, на Закарпатті, не з'явилося практично жодного подібного дослідження. Систематичні етнографічні експедиції, які в останні роки проводить УжНУ, дозволили виявити, та провести фотофіксацію, рукописного збірника апокрифічних молитов в с. Ярок Ужгородського р-ну [2], збірників із замовляннями в с. Луг та с. Водиця Рахівсько-

го р-ну. В ряді випадків респонденти підтверджували факт наявності подібних рукописів, але відмовлялися їх показувати чи надавати для фото-фіксації, мотивуючи це тим, що замовляння після цього втраять свою силу.

Подібні дослідження замовлянь, одного з найдревніших і стійкіших видів фольклору, який відображає рівень свідомості людей на ранніх етапах її становлення і розвитку, дасть змогу пізнати архаїчний світогляд, способи мислення наших предків. Тим самим відтворити повноцінну аксіологічну і світоглядну картину традиційного буття українців Закарпаття.

1. Рукописний збірник із замовляннями. Зберігається в с. Луг Рахівського району в Дутчук Олени Михайлівни 1940 р. н.
2. Король В.В. Усна та писемна традиції апокрифічних молитов серед українців Закарпаття / В.В. Король // Науковий щорічник: Етніка Карпат. Статті та матеріали етнографічних експедицій. — Ужгород : Гражда. — № 1. — С. 16—23.
3. Петров А.Л. Угро-русские заговоры и заклинания начала XVIII века / А.Л. Петров // ЖМНП. — 1893. — Т. X. — С. 516—549.

Vasyl Korol

MANUSCRIPT COLLECTION OF FOLK CHARMS FROM VILLAGE LUG RAKHIV DISTRICT TRANSCARPATHIAN REGION

In article was considered manuscript collection of folk charms from Village Lug, Rakhiv District, Transcarpathian Region. There has been tried of classification of charms by the objects of usage. The author pay attention on the methods of transfer of sacred knowledge and portrait of «unordinary — knowing» («bailnyk»).

Keywords: charms, world view, magic, rites.

Василь Король

РУКОПИСНИЙ СБОРНИК ЗАКЛИНАНИЙ ІЗ СЕЛА ЛУГ РАХОВСЬКОГО РАЙОНА ЗАКРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

Подается рукописный сборник народных заклинаний из с. Луг Раховского района Закарпатской области. Предпринята попытка классифицировать заклинания за объектами применения. Отдельно обращено внимание на способы передачи тайного знания, а также на фигуру заклинателя «баильника».

Ключевые слова: заклинания, мировоззрение, магия, обряд.

⁹ Записав Король В.В. 03.07.16 р. в с. Луг Рахівського району від Дутчук Олени Михайлівни 1940 р. н.